

CONSIDERAȚII ASUPRA SISTEMELOR DE PERIODIZARE ALE CULTURII VINÇA

Pentru a putea explica o serie de fenomene care se petrec în cadrul epocii neolitice dezvoltate în Balcani, fenomene ce au efecte pe spații întinse din Europa Centrală și bazinul estic al Mării Mediterane, trebuie pornit de la ceea ce specialiștii denumesc "Chalcoliticul balcano-anatolian" (LAZAROVICI-NICA 1991, 5), aici constatându-se o serie de fenomene ce nu pot fi rupte de cele din regiunile amintite, documentându-se legături reciproce.

Pentru regiunea carpato-dunăreană sunt două fenomene care marchează aceste influențe sudice, ele fiind, la rândul lor, rezultatul unui fenomen atât de migrație cât și de difuziune: ceramica policromă și cultura Vinča (LAZAROVICI 1975, 13).

Originea culturii Vinča este sudică (LAZAROVICI 1970, 473), cultura făcându-și prezența în regiunea dunăreană ca o civilizație gata formată cu trăsături și caracteristici proprii.

Civilizația Vinča se încadrează în fenomenul de migrație și difuziune (C.B.A.), apărând în manifestările sale cele mai timpurii ca străină de neoliticul vechi, împreună cu culturile Paradimini, Dimini, Karanovo II, Dudești, Veselinovo (LAZAROVICI 1979, 72), având drept caracteristică ceramica neagră canelată.

Referitor la terminologie, s-a folosit inițial termenul de "Protovinča", lansat de D. Srejić în 1936 și folosit de N. Kalicz și J. Makkay pentru a indica apariția unor elemente vinčiene în fazele târzii ale culturii Starčevo-Criș de pe teritoriul Ungariei.

Vl. Milojević, demonstrând contemporaneitatea dintre Vinča și Criș (Körös), ajunge la concluzia că termenul de "Protovinča" nu este potrivit deoarece nu s-a dovedit anterioritatea orizonturilor în care au apărut asemenea materiale față de cele mai vechi descoperiri de la Vinča (LAZAROVICI 1979, 70).

În cele din urmă cultura a primit denumirea de "Vinča" după impresionantele descoperiri din așezarea eponimă.

Cercetările întreprinse de Miloje C. Vasić în *tell*-ul de la Vinča au condus la descoperirea uneia dintre cele mai mari și mai intense locuiri din perioada neoliticului dezvoltat și târziu din sud-estul Europei (DRAȘOVEAN 1996, 25), stratigrafia depunerilor de la Vinča fiind interpretată diferit, în funcție de evoluția cercetărilor de aici sau din vecinătate, aceste cercetări stând la baza analizelor tipologico-stilistice în urma cărora s-au născut sisteme care au etapizat evoluția culturală a așezării de la Vinča și a culturii Vinča în general (Tab.1).

M. Vasić distinge inițial trei nivele la Vinča: două aparținând culturii, notate Vinča I, între 9,5-6m. adâncime și Vinča II, între 6-2,5 m. adâncime, și un al treilea nivel, numit nivel superior, pentru ca în 1936 să împartă cei zece metri de stratigrafie în 6 nivele (LAZAROVICI 1979, 75):

Nivelul I	între 10,3-9 m adâncime;
Nivelul II	între 9-8 m adâncime;
Nivelul III	între 8-6 m adâncime;
Nivelul IV	între 6-4 m adâncime;
Nivelul V	între 4-2 m adâncime;
Nivelul VI	între 2-0 m adâncime.

El definește și trăsăturile caracteristice ale etapelor, trăsături care vor sta la baza sistemelor evolutive ulterioare.

G. Childe și O. Menghin, pe baza primei împărțiri a lui Vasić, vor dezvolta sisteme proprii. Astfel, Gordon Childe înțelege prin Vinča I descoperirile cuprinse între solul virgin și adâncimea de 5,5 m, iar prin Vinča II descoperirile între 5,5-4 m adâncime cu materiale similare de la Turdaș (LAZAROVICI 1973, 25). O. Menghin împarte și el stratigrafia stațiunii Vinča în:

Vinča I, ca la Vasić și Childe, între 9,5-5,6 m.

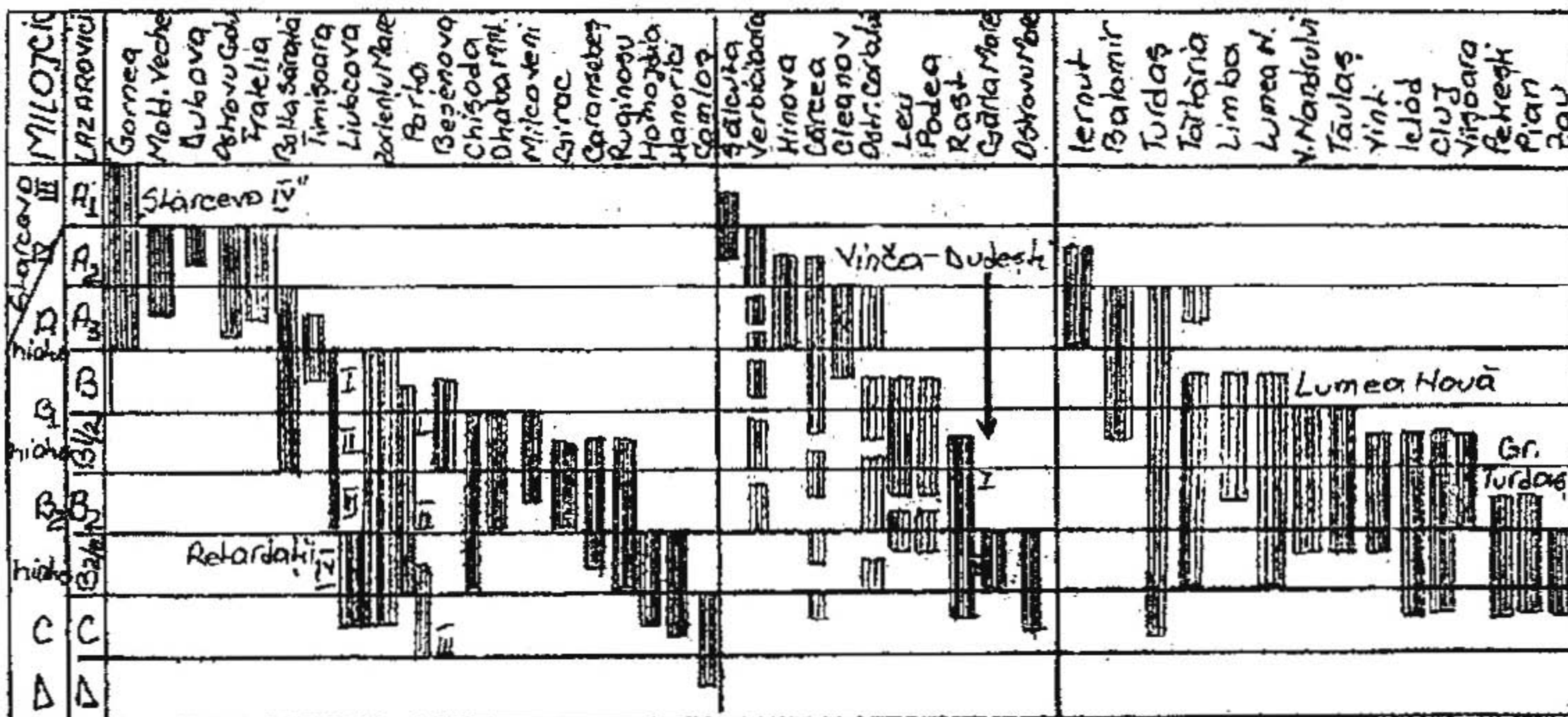
Vinča II, fază pe care o subîmparte în două subgrupe:

Vinča IIa între 5,6-4,6 m adâncime;
 Vinča IIb între 4,6-2,5 m adâncime (LAZAROVICI 1973, 26).

010	84	80	74	68	54	44	38	32	10	Vinča adâncimi
I	II	III	IV	V	VI	superior				Vasić 1932
										Vasić 1911
										Menghin 1931
										Childe 1929
										Fewkes
										Tompa 1939
										Holste 1935
										Milojković 1944
										Garasani 1952
										Lavisa Zombati
										Korošec
										Grbić 1955
										Iovanović
										Vinča Banat
										Bregant 1968
										Comşa 1968
										Dimitrijević

Tab. I. Corespondențe între principalele sisteme cronologice ale culturii Vinča (după LAZAROVICI 1979)

Fr. Tompa face și el o etapizare a stratigrafiei și a culturii, în mare parte corespunzătoare cu cea a lui O. Menghin. El diferențiază patru perioade notate cu litere romane (Tab. I).

Tab. 2. Cronologia principalelor stațiuni vinčiene din România (după LAZAROVICI 1979)

Fr. Holste stabilește după criteriile tipologice cinci faze notându-le cu litere de la A la E, faza E aparținând perioadei postneolitice (DRAȘOVEAN 1996, 25):

- Faza A între 10,3-8 m adâncime;
- Faza B între 8-7,5 m adâncime;
- Faza C între 7,5-5 m adâncime;
- Faza D între 5-3 m adâncime;
- Faza E între 3-2,4 m adâncime.

Sistemul lui Fr. Holste, bazat pe analiza ceramicii și extins și asupra descoperirilor din alte așezări, va rămâne la temelie sistemelor ulterioare de etapizare cronologico-evolutivă a culturii Vinča.

VI. Milojević, adâncind sistemul lui Fr. Holste, păstrează cele cinci faze și dă noi precizuni, definind fiecare fază în parte:

- Faza A între 10,3-8 m adâncime;
- Faza B pe care o împarte în două etape:
 - Etape B1 între 8-7,3 m adâncime;
 - Etape B2 între 7,3-6 m adâncime;
- Faza C cuprinde nivelurile dintre 5-4,5 m adâncime.

Sfârșitul acestei din urmă faze, zisă de tranziție Vinča C-D, el a înclinat să o denumească etapa C2, împărțind astfel faza C în C1 și C2.

Faza D cuprinde depunerile dintre 4,5 - 2,5 m adâncime (DRAȘOVEAN 1996, 26). El păstrează și faza E, acea fază postneolitică.

M. Garašanin pleacă de la constatarea că în așezarea eponimă se petrece o schimbare importantă în jurul adâncimii de 6,5-6 m, când dispar unele caracteristici și apar altele (DRAȘOVEAN 1996, 27). Acesta folosește o terminologie mai generală în care include și aria turdășeană, notând faza veche cu Vinča-Turdaș I și II și faza recentă Vinča-Pločnic I și II (LAZAROVICI 1979,

Vinča-Turdaș I corespunde fazei A la Milojević;

Vinča-Turdaș II corespunde etapelor B1 și B2 după Milojević fiind cuprinsă între 8-6,5 m adâncime;

Faza Vinča-Pločnic este precedată de o fază de tranziție numită "faza Gradac" ale cărei elemente le găsim parțial la Vinča în depunerile cuprinse între 6,5-6 m adâncime.

Urmează:

Vinča-Pločnic I între 6-4,1 m, corespunzând fazei C la Milojević;

Vinča-Pločnic II subîmpărțită pe baza inventarelor a două locuințe de la Vinča în: IIa și IIb (DRAȘOVEAN 1996, 27)

La un studiu mai atent, cele două sisteme cronologice Holste-Milojević și Garašanin uzitează de aceleași criterii tipologico-stilistice, deosebindu-se mai mult prin terminologie decât prin trăsăturile și conținutul fiecărei faze.

S. Dimitrijević, mergând pe linia sistemului Holste-Milojević, aduce noi precizări, împărțind faza A în două etape: A1 și A2 și faza D în D1 și D2 (DRAȘOVEAN 1996, 27)

Gh. Lazarovici adâncind sistemul lui VI. Milojević definește, pe baza cercetărilor de la Gornea, etapa A1 pe care o plasează înaintea etapei A1 a lui S. Dimitrijević. Astfel, ordonează faza A cu etapele A1, A2, A3. Etapei A1 îi corespund descoperirile de la Vinča aflate la peste 9 m adâncime. Materialele încadrate de S. Dimitrijević în A1, etapei A3 (DRAȘOVEAN 1996, 27)

După același cercetător, faza B cuprinde etapele B1, B1/B2, B2, iar pentru unele așezări aflate în involuție culturală, cea retardare de la granița dintre faza Vinča B și C, cercetătorul introduce termenul de B2/C, prin care desemnează materialele vinčiene ce păstrează caracteristicile fazei B2, dar dăinuiesc în vremea fazei C (LAZAROVICI 1979). Astfel, pentru Banat s-a încetățenit sistemul lui VI. Milojević, îmbunătățit de Gh. Lazarovici, acesta fiind propus și pentru evoluția celorlalte stațiuni vinčiene din România (Tab.2).

De-a lungul timpului au existat și alți cercetători care au emis sisteme de etapizare a culturii,

sisteme care au avut o mai mare sau mai mică audiență în rândul specialiștilor.

Astfel B. Jovanović și J. Korosec, pornind de la nivelele de călcare, încearcă să folosească diviziunile lui M. Vasič, utilizând și unele separări de la sistemul Holste-Milojčić. Cei doi cercetători au pornit de la ideea că un sistem cronologic trebuie să se bazeze pe materiale din complexe închise. Pe această bază, B. Jovanović împarte cultura Vinča în trei faze:

- I. Faza veche;
- II. Faza de tranziție, între 6-4,1 m adâncime;
- III. Faza târzie.

T. Bregant, pornind de la aceeași idee, folosește diviziunile stratigrafice ale lui M. Vasič, dezvoltă sistemul lui J. Korosec și utilizează criteriile lui Fr. Holste și Vl. Milojčić împărțind cultura în patru faze notate cu cifre romane: I, II, III, IV.

Cercetătorii iugoslavi acceptă unul sau altul dintre sistemele cronologice. Mulți merg pe linia lui Garašanin, alții merg pe sistemul vechi, cu împărțirea în Vinča veche și Vinča nouă. Alții folosesc ambele sisteme, după cum o cer legăturile tipologice (LAZAROVICI 1973, 27).

D. Berciu, din rațiuni dictate de o mai fină cronologie a neoliticului munten și oltean, împarte faza Vinča C în trei etape, pe baza stratigrafiei de la Vinča:

- Etapa C1 între 6-5,5 m adâncime;
- Etapa C2 între 5,5-5 m adâncime;
- Etapa C3 sau tranziție C-D între 5-4 m adâncime.

Coroborând sistemele de etapizare și evoluție ale culturii Vinča, sisteme de cronologie relativă, cu datele obținute pe baza analizelor prin metoda C14 calibrat (LAZAROVICI 1993), avem următoarea situație:

Faza Vinča A	Etapa A1	4500-4250 a.Hr.
	Etapa A2	4250-4000 a.Hr.
	Etapa A3	4000-3750 a.Hr.
Faza Vinča B	Etapa B1	3750-3500 a.Hr.
	Etapa B1/B2	3500-3250 a.Hr.
	Etapa B2	3250-3000 a.Hr.
	Etapa B2/C	3000-2750 a.Hr.
Faza Vinča C	Etapa C1	2750-2600 a.Hr.
	Etapa C2	2600-2400 a.Hr.
Faza Vinča D	Etapa D1	2400-2300 a.Hr.
	Etapa D2	2300-2200 a.Hr.

Cele prezentate mai sus reprezintă expresia stadiului actual al cercetărilor privind problematica legată de sistemele de etapizare a culturii Vinča urmând ca cercetările viitoare să lărgescă cadrul de înțelegere a acestei civilizații.

CRISTIAN FLORESCU
Universitatea "1 Decembrie 1918"
Alba Iulia

ABREVIERI BIBLIOGRAFICE

DRAȘOVEAN 1996	- Fl. Drașovean, <i>Cultura Vinča târzie (faza C) în Banat</i> , Timișoara, 1996.
LAZAROVICI 1970	- Gh. Lazarovici, <i>Cultura Vinča A în Banat</i> , în <i>ActaMN</i> , VII, 1970.
LAZAROVICI 1973	- Gh. Lazarovici, <i>Tipologia și cronologia culturii Vinča în Banat</i> , în <i>Banatica</i> , II, 1973.
LAZAROVICI 1975	- Gh. Lazarovici, <i>Unele probleme ale ceramicii neoliticului din Banat</i> , în <i>Banatica</i> , III, 1975.
LAZAROVICI 1979	- Gh. Lazarovici, <i>Neoliticul Banatului</i> , BMN, IV, Cluj-Napoca, 1979.

LAZAROVICI 1993 - Gh. Lazarovici, *Culture de Vinča*, în *Atlas du néolithique européen*, vol I, 1993.

LAZAROVICI-NICA 1991 - Gh. Lazarovici, M. Nica, *Cultura Vinča în România*, Timișoara, 1991.

**SOME CONSIDERATIONS ABOUT THE CHRONOLOGICAL SYSTEMS
OF THE VINČA CULTURE**

SUMMARY

This paper is making a view about chronological systems and phases of the Vinča culture, presenting a proposal of absolute periodization for Vinča culture obtained by calibrated C_{14} method.